

TALABALARDA VERBAL VA NOVERBAL MULOQOT USULLARINI SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI

Shahrisabz davlatpedagogika instituti

boshlang'ich ta'lim kafedrasining qituvchisi

Kamalova Dilobar Tairovna

Tel raqam: +998975877980

dilobar.kamalova.83@gmail.com

Boshlang'ich ta'lim yo'nalish talabasi

Qayumova Marjona

Tel raqam: +998972291805

Yorqinoybutayeva3@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada talabalardagi verbal va noverbal muloqot usullarini shakllantirish bosqichlari haqida so'z yuritiladi. Talabalarda verbal va noverbal muloqot usullarini shakllantirish bosqichlari, ularning ta'lim jarayonida muloqot hamda o'qish va o'qitishning samarali amalga oshishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada verbal muloqotning tushunilishi, turli til va nutq uslublari ni o'zichiga olgan holda talabalarga muloqotda bo'lish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Shuningdek, noverbal muloqot usullari - mimika, gestlar va boshqa tanqidiy belgilar orqali ifoda etishni o'rgatish orqali talabalarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish bosqichlari ko'rib chiqiladi.

Kalitso'zlar : verbal muloqot, noverbal muloqot, talabalar, tana tili, gestlar, muloqotdagi qiyinchiliklar, oiliy ta'lim muassasalari, o'qituvchi.

Аннотация: В статье говорится об этапах формирования вербальных и невербальных способов общения студентов. Этапы формирования вербальных и

невербальных способов общения у учащихся важны для общения в учебном процессе и для эффективного осуществления чтения и обучения. Целью этой статьи является развитие коммуникативных навыков учащихся путем понимания вербального общения, включая различные языковые и речевые стили. Также рассмотрены этапы формирования социальных навыков учащихся путем обучения экспрессии посредством невербальных методов общения – мимики, жестов и других важнейших знаков.

Ключевые слова: вербальное общение, невербальное общение, студенты, язык тела, жесты, трудности общения, вузы, преподаватель.

Abstract: The article discusses the stages of formation of verbal and nonverbal communication methods in students. The stages of formation of verbal and nonverbal communication methods in students are of great importance for their effective implementation of communication in the educational process, as well as for reading and teaching. This article is aimed at developing students' communication skills, including understanding verbal communication, various language and speech styles. It also considers the stages of formation of students' social skills by teaching nonverbal communication methods - expression through facial expressions, gestures and other critical signs.

Keywords: verbal communication, nonverbal communication, students, body language, gestures, communication difficulties, higher education institutions, teacher.

Kirish soʻz: Taraqqiyotning tamaltoshi ham, mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch ham ilm-fan, taʼlim va tarbiyadir.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev

Kirish qism

Maʼlumki mamlakatimizda taʼlim sifatini oshirish, taʼlim infratuzilmalarini takomillashtirish davlat siyosatining eng ustuvor yoʻnalishlaridan birib oʻlib kelmoqda.

Ta'lim tizimini isloh qilish orqali dunyo reytingida eng oldi pog'onalarni egallovchi raqobatbardosh kadrlarni yetishtirish asosiy maqsad

Qilib olindi. O'zsohasining yetuk mutaxassislarini tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirish bo'yicha bir qator samarali ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2030- yilgacha "Oliy ta'lim tizimini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qonun qabul qilindi. Qonun bilan quyidagilar belgilandi:

O'zbekiston Respublikasida oiliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikr laydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifati hatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish kabilar.

Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish talabalarning ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli ishtirok etishlari uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bu ham oiliy ta'lim tizimida amalga oshiriladigan eng asosiy ishlardan biridir. O'qish va o'zaro aloqalar

Davomida talabalar o'z fikrlarini ifodalash, boshqalar bilan samarali muloqot qilish va ijtimoiy muloqot haqida bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishi zarur. Verbal muloqot, ya'ni so'z bilan ifodalash talabalarga fikr almashish va o'z fikrlarini aniq ifodalash imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, noverbal muloqot, ya'ni yuz ifodalari, gestlar va tana tili orqali muloqot qilish o'zaro aloqalarni boyitish va tushunishni kuchaytirish uchun muhimdir. Talabalarda verbal va noverbal muloqot usullarini shakllantirish — bu ta'lim jarayonining muhim bir qismi. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi samarali aloqa nafaqat bilim berish, balki bilimlarni o'zaro almashish uchun ham zarurdir. Verbal muloqot, asosan, so'zlar orqali amalga oshiriladigan aloqa bo'lsa, noverbal muloqot – harakatlar, ifodalar, tana tili va boshqa belgilar yordamida ko'zga tashlanadi. Bu ikki muloqot turibir-birini to'ldirib, talabalarning shaxsiy va professional rivojlanishi uchun muhim asos yaratadi. Talabalarda verbal muloqot usullarining shakllanishi, ularning fikrlarini chiqarish, savol berish va fikr almashish ko'nikmalarini

rivojlantirish orqali amalga oshiriladi. Shuningdek, nonverbal muloqotning ahamiyati talabalar o'rtasida hissiy aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi. Ularning tana tili, mimika va boshqa nonverbal belgilar orqali o'zaro bir-birlarini tez va oson anglashni kuchaytiradi. Talabalarga bu ko'nikmalarni o'rgatuvchi bosqichlar ularning fikrlarini yanada aniqroq ifodalash va o'z his-tuyg'ularini to'g'ri yetkazishlariga yordam beradi. Shu sababli, talabalarda verbal va nonverbal muloqot usullarini shakllantirish, nafaqat ta'lim jarayonini, balki umumiy shaxsiy rivojlanishni ham qo'llab-quvvatlaydi. Bu jarayonni nazorat qilish va yo'naltirish orqali talabalarni kelajakda muvaffaqiyatli kommunikatorlar bo'lib yetishishlariga erishish mumkin bo'ladi.

Talabalarda verbal va nonverbal muloqot ko'nikmalari yaxshi rivojlanmaganligi sababli bir qancha muloqotdagi qiyinchiliklar yuzaga keladi. Quyida esa verbal va nonverbal muloqot qiyinchiliklar va ularga yechimlar to'g'risida alohida to'xtalib o'tamiz.

Talabalardagi verbal muloqotdagi kamchiliklar bir qator holatlarda namoyon bo'lishi mumkin. Bu holatlar quyidagilar:

1. Nutq tushunmovchiliklari:

O'qituvchi va talabalar o'rtasida tilni to'g'ri tushunmaslik ham muloqot jarayonini murakkablashtiradi.

2. So'z boyligining cheklanganligi:

Talabalar so'z boyligi kam bo'lishi natijasida ular o'z fikrlarini aniq ifoda etib bera olmaydi

3. O'z fikrini ifoda eta olmaslik:

Talabalar o'z fikrlarini aniq va ravshan ifoda eta olmaydi, chunki ularda qandaydir uyalish, tortinish va qo'rquv hissi bo'ladi, shu sababli ham ular muloqotdagi samarasizliklarga duch kelishadi.

4. Guruh ichidagi munosabatlar:

Talabalar bir- birlari bilan guruh bo‘lib shakllanib olganligi uchun ular guruhlarga bo‘linganda muloqotdagi zaiflik va moslashishning sekinligi yuzaga kelishi mumkin. Bu esa guruh bo‘lib ishlashni qiyinlashtiradi.

Talabalardaginoverbalmuloqotdagikamchiliklarquyidagilardaniboratdir:

1. Jismoniy harakatlar orqali ifoda etishning yetishmasligi:

Talabalar o'z his-tuyg'ularini, fikrlarini yoki niyatlarini ifoda etishda jismoniy harakatlardan yetarlicha foydalanmasliklari. Buning natijasida fikr to'g'ri tushunilmaydi.

2. Ovoz tonining noto'g'ri ishlatilishi:

Talabalar o'z so'zlarini kuchli yoki sust tonlarda aytishlari sababli ma'lumotning to'g'ri qabul qilinmasligiga olib keladi.

3. Noverbal harakatlarning chalkashligi:

Talabalar so'zlarday o'kiiboralardan o'to'g'ri noverbal harakat yoki ishoralarni ishlatishlari tufayli ma'lumotni noto'g'ri talqin qilinishiga olib kelish mumkin.

4. Muloqot muhitiga moslashtirish qiyinchiligi:

Turli muhitlarda (masalan, sinf, laboratoriya, yoki amaliyot) noverbal tilni moslashtira olmaslik natijasida ko'zlangan maqsadga erishish qiyin kechishi mumkin.

Tana tili va gestlar talabalar uchun muhim ahamiyatga ega, chunki ular o'zaro aloqalarni rivojlantirishga yordam beradi. Tana tili va gestlar yordamida talabalar boshqa shaxslarning his-tuyg'ularini va fikrlarini yaxshiroq tushunishlari mumkin. Misol uchun, yuz ifodalari va tana holati insonning kayfiyatini ko'rsatadi, bu esa talabalar uchun samarali muloqotga yordam beradi.¹Tana tili va gestlarni bilish talabalar uchun

¹1. Tairova, Kamalova Dilobar. "BOSHLANG 'ICH SINFLARDA ONA TILI O 'QITISH METODIKASI FANINI METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH." *TADQIQOTLAR. UZ* 31.3 (2024): 199-201.

keskin vaziyatlarda o'zini qanday tutishga yordam beradi. Ular bu orqali noqulay vaziyatlarda o'zlarini qanday tutish va boshqalarga qanday munosabatda bo'lishni o'rganadilar.

Verbal muloqot va noverbal muloqot o'rtasida ba'zi farqlar mavjud, shuninguchun verbal muloqotning noverbal muloqotdan ustunliklari quyidagi jihatlardan iborat:

1. Aniqlik va aniq ma'lumotlar

Verbal muloqot so'zlardan foydalanib, aniq ma'lumotlarni yetkazish imkonini beradi. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi muloqotda ma'lumotlar aniq va tushunarli bo'lishi talab etiladi, bu esa verbal usulda osonlik bilan amalga oshiriladi.

2. Faol ishtirokni ta'minlash

Talabalar verbal muloqot orqali o'z fikrlarini aniq ifodalay olishadi. Ular o'z savollarini, fikrlarini bildirishi va muhokama qilishi mumkin. Bu esa muloqot jarayonida faol ishtirok etishga yordam beradi.

3. Fikr almashish qulayligi

Verbal muloqotda, raqobat bardosh fikr va g'oyalarni o'rganish mumkin. Talabalar o'z fikrlarini yangi g'oyalar bilan boyitish, muhokama qilish va savol berish orqali yanada chuqurroq o'rganishlari mumkin.

Verbal va noverbal muloqotdagi kamchiliklarni tuzatish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin:

1. Trening va seminarlar:

Talabalarga verbal va noverbal muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus treninglar va seminarlar o'tkazish. Bu dasturlar muloqot uslublarini, jismoniy xatti-harakatlarni va fikrlarni ifoda etishni o'z ichiga olishi kerak.

2. Amaliy mashg'ulotlar:

Rol o'ynash faoliyatlari va guruhii muhokamalar orqali talabalarga muloqot sharoitlariga ko'nikish imkoniyatini yaratish.

3. Ovoz va artikulyatsiya ustida ishlash:

Talabalarga ovoz tonini yaxshilash uchun individual treninglar o'tkazish.

4. Kitob o'qishni targ'ib qilish :

Bu orqali talabalarda nutq ravonligi va so'z boyligining oshishiga erishish mumkin. So'zlarni o'z o'rnida ishlatish va keraklilarini tanlay bilish muloqot jarayonida muhim hisoblanadi.

Xulosa

Talabalarda verbal va noverbal muloqot usullarini shakllantirish, ularning shaxsiy va professional taraqqiyotida muhim ahamiyatga ega. Verbal muloqot ko'nikmalari, unda to'g'ri so'zlarni tanlash va ulardan samara ifoydalanish, fikrlarni aniqlik bilan ifoda etishda yordam beradi. Noverbal muloqot esa, insonning jismoniy xatti-harakatlari, mimikasi va tana tilidaniboratbo'lib, muloqotni boyitadi va tushunishni oshiradi. Shu sababli, talabalarning bu ikki turdagi muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun turli bosqichlarni (treninglar, amaliy mashg'ulotlar va h.k.) ishga solish zarur. Bu jarayon

Davomida talabalar o'zaro munosabatlarda ko'proq samaradorlikka erishadilar va innovatsion fikrlash qobiliyatini rivojlantiradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

[1]. Hikmatlar.uz " ShavkatMirziyoyev" ninghikmatlarsahifasi

[2]. Khudoyberdiyeva, R. "Verbal vanoverbalmuloqot." Toshkent: O'zbekistonMilliyUniversitetinashriyoti, 2020.

[3]. 1.Tairovna, KamalovaDilobar. "BOSHLANG 'ICH SINFLARDA ONA TILI O 'QITISH METODIKASI FANINI METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH." *TADQIQOTLAR. UZ* 31.3 (2024): 199-201.

[4].Kamalova, D. "IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING CONGRUENCE QUALITIES IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL EDUCATION OF STUDENTS." *Science and innovation* 3.B2 (2024): 105-108.

[5]. Kamalova, DilobarTairovna. "TALABALARNI PEDAGOGIK TA'LIM JARAYONIDA KONGRUENTLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH (BOSHLANG 'ICH TA'LIM IXTISOSLIGI MISOLIDA)." *GOLDEN BRAIN* 1.33 (2023): 49-51.

[6]. Kamalova, DilobarTairovna. "PEDAGOGIK TA'LIM JARAYONIDA TALABALARNING KONGUENTLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI." *RESEARCH AND EDUCATION* 2.10 (2023): 272-275.

7.Maratovna, Muhammadiyeva Manzura, and Amirova Gulnoza Rashitovna. "Boshlang 'ich sinf o 'quvchilarini o 'qitishda Alisher Navoiy merosidan foydalanishning metodikasi." *Ijodkor o'qituvchi* 3.29 (2023): 397-402.

8.Amirova, G. "Why Is Reading Important?. " *Proceedings of The ICECRS* 4 (2019).

9.Amirova, Gulnoza Rashitovna. "BARKAMOL SHAXS TARBIYASI." *GOLDEN BRAIN* 1.33 (2023): 118-120.

10.Manzura, Muhammadieva, and Amirova Gulnoza. "The role of alisher navoi's legacy in the education and upbringing of primary school students today." *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities* 12.4 (2022): 389-391.

11.Solieva, Zarina, and Gulnoza Amirova. "The role of games for teaching children." *Bridge to science: research works* (2019): 88.

12. Amirova, Gulnoza. "The benefits of using modern technologies for learning foreign languages." *Proceedings of The ICECRS 4* (2019).
13. Amirova, Gulnoza. "Approaches of Teaching to Read." *JournalNX*: 167-171.
14. GULPARI MUHSINOVA, [07.02.2025 15:50]
15. Muhsinova Gulpari Husan qizi "BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARINI TEKSHIRISH UCHUN MATERIALLAR UCHUN MA'RUZALAR TAYYORLASH" Лучшие интеллектуальные исследования январь-2025 136-148
16. GULPARI MUHSINOVA, [07.02.2025 15:57]
17. Muhsinova Gulpari Husan qizi "O'zbekistonda maktab o'qituvchilarining psixologik va pedagogika ko'nikmalarini takomillashtirishning zamonaviy yechimlari". "Maktab o'qituvchilarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish samaradorligini oshirish istiqbollari: Tajriba va tahlil " Qarshi-2024 305-308
18. Amirova, G. "Why Is Reading Important?. " *Proceedings of The ICECRS 4* (2019).